

מערכה לא. 'ייתור בגדים' - שיעור הבגד ומקומו (יט,א)

הגמ' (יח,א) מלמדת שכהן הלוש בגדים יתרים על מה שנצטווה - עבודתו פסולה. הסוגיה כאן עוסקת בהגדרת גודל הבגד הנחשב כ"ייתור בגדים". שאלה נוספת הנדונה בסוגיה היא, האם איסור הלבשה נאמר רק על הלוש בגד במקום המיועד לאחד מבגדי הכהונה, או גם על הלוש במקומות המגולים בגופו של הכהן: פניו, כף ידו, או כף רגלו. בסוגיה מובאת מחלוקת אמוראים בשאלה, האם מותר לכהן לענוד על אצבעו סרט בד ("צלצול קטן"). מחלוקת זו מובאת בגמ' בשני נוסחים, ויש לברר את ההבדל להלכה בין שני הנוסחים ואת פסק ההלכה במחלוקת האמוראים. סוגיה מקבילה מופיעה במסכת ערובין (קג,ב).

מהלך הסוגיה ופירושה - שיטת רש"י

במשנה בערובין (קג,ב) נאמר, שכהן שאצבעו נפצעה - כורך עליה גמי (צמח), ואין בכך איסור בשבת במקדש¹, אף על פי שהדבר אסור מחוץ למקדש². נחלקו אמוראים האם מותר לעשות כן גם בסרט בד, כאמור.

בלישנא קמא נאמר, שהמחלוקת היא האם יש בכך משום **ייתור בגדים**: דעת ר' יהודה בנו של ר' חייא, וכן סובר רבא, שיש בכך ייתור בגדים, ולפיכך אסור לכהן לכרוך על אצבעו בגד ששיעורו ג' אצבעות על ג' אצבעות, או אפילו בגד קטן יותר אם הוא בגד חשוב, כגון חגורה ("צלצול קטן"), ובגמ' בשבת קה,א הובא הצלצול כדוגמא לאריגה מועטת³. ודעת ר' יוחנן ש"לא אמרו יתור בגדים אלא במקום בגדים", כלומר, ייתור בגדים הוא לבישת בגד על גבי אחד מבגדי הכהונה, ואילו בנתינת בגד על אצבעו אין כל חשש.

בלישנא בתרא מובאת מחלוקת זו בלשון אחרת, לפיה לא הזכירו "ייתור בגדים", אלא נקטו לשון "**חוצץ**" ו"אינו חוצץ". הבדל נוסף בין הלישנות בנוסח דברי ר' יוחנן, שלפי לישנא בתרא מודה הוא שאסור להוסיף בגד בגודל ג' אצבעות, והתיר רק בצלצול, מפני קטנותו.

מן ההבדל הראשון בין שתי הלישנות ניתן להסיק, שעל פי לישנא בתרא הכל מודים שמותר להוסיף בגד שלא במקום בגדים, ובלבד שלא יחוצץ בין ידו לעבודה. אולם רש"י (ד"ה ל"א אמרי לה) מפרש אחרת, שה"חציצה" שהוזכרה בלישנא בתרא - כוונתה לייתור בגדים, וההבדל בין שתי הלישנות אינו אלא בדעת ר' יוחנן. טעמו של רש"י, שבדין חציצה ממש, בין גוף הכהן לבגדי הכהונה או בין יד הכהן למזרק, אין טעם לחלק בין בגד גדול לקטן, וכדברי רבא ש"במקום בגדים - אפילו נימא אחת חוצצת". כך פירש גם הריטב"א (כפי שהובא בר"י קורקוס הל' כלי המקדש י,ה, וחידושו הנדפסים לפנינו בערובין חסרים). המסקנה החשובה לענייננו מפירוש רש"י היא,

¹ רש"י (ד"ה כורך, וכן בערובין שם) כותב שהכהן חייב לעשות כן, כי גנאי הוא שתיראה מכתו בשעת העבודה. הרמב"ם (הל' כלי המקדש י,ה), לעומת זאת, כותב: "**מותר** לכרוך עליה גמי". מחלוקת זו קשורה למחלוקת כללית על היתר השבות במקדש: רש"י בערובין שם כותב: "הואיל והשתא צורך עבודה היא, דלא אורח ארעא שתראה מכתו עם העבודה, מכסה אותה בגמיו". פירוש: היתר השבות במקדש אינו אלא לצורך העבודה (עיי' רש"י שם קב,ב ד"ה כאן וכאן אסור), ולפיכך צריך להגדיר את הכיסוי בגמי כצורך העבודה. אולם הרמב"ם סובר ששבות הותרה במקדש אף שלא לצורך העבודה (הל' קרבן פסח א,טז), ולכן יתכן שכריכת הגמי איננה צורך העבודה, והיא היתר ולא חיוב.

² משום שהגמי מרפא (רש"י), או מחשש שיוציא דם (תוס' ד"ה כורך ושטמ"ק אות א).

³ ר' יהודה בן ר' חייא הזכיר רק צלצול קטן, ואילו רבא הזכיר רק שיעור ג' אצבעות, והגמ' אומרת שהדברים אינם סותרים, מפני שהצלצול חשוב.

שגם לפי לישנא בתרא יש איסור ייתור בגדים אפילו שלא במקום בגדים, ואדרבה, לישנא בתרא מחמירה בו יותר, שאפילו ר' יוחנן מודה בבגד בעל ג' אצבעות, ונחלקו רק בצלצול קטן. יש קושי בפירוש זה, שכן הגמ' בלישנא קמא מקשה על ר' יוחנן המתיר ייתור בגדים באצבעו: "ותיפוק ליה משום חציצה! - בשמאל, אי נמי בימין ושלא במקום עבודה", ואילו בלישנא בתרא לא הובאה שאלה זו. משתמע, אפוא, שכוונת ר' יוחנן בלישנא בתרא כפשוטה, שאין חשש חציצה בפחות מג' אצבעות.

לאידך גיסא, ראיה לפירוש רש"י מדברי הגמ' בלישנא קמא, שדברי ר' יוחנן "לא אמרו ייתור בגדים אלא במקום בגדים" חלוקים על דברי רבא, שאמר "שלא במקום בגדים - שלוש על שלוש חוצצות". אם כוונת רבא לחציצה כפשוטה, בין ידו לכלי, אין כל סתירה בין דבריו לבין ר' יוחנן, שדיבר על ייתור בגדים בשמאל, כאמור! על כרחך הגמ' הבינה שכוונת רבא באומרו "חוצצות" לייתור בגדים (והבינה כך מפני שבחציצה ממש אין טעם לחלק בשיעור הבגד בין נימא אחת לג' אצבעות), ואם כן יש לפרש כך גם את לישנא בתרא (שתי הראיות לכאן ולכאן בחידושי רעק"א על הרמב"ם הל' כלי המקדש י,ט)⁴.

#תמונה 253

שיטת הרמב"ם: שלא במקום בגדים - מותר לכרוך בגד קטן שאינו חשוב

הרמב"ם בהל' כלי המקדש (י,ח-ט) פוסק: "כרך על בשרו בגד שלא במקום בגדים, כגון שכרכו על אצבעו או על עקבו, אם היה בו שלש אצבעות על שלש אצבעות - הרי זה חוצץ ופוסל, פחות מכאן - אינו חוצץ. ואם היה צלצול קטן, הואיל והוא חשוב בגד בפני עצמו - הרי זה פוסל, ואף על פי שאין בו שלש על שלש. כהן שלקה באצבעו מותר לכרוך עליה גמי בשבת, או בגד שאין בו שלש על שלש ועובד... והוא שלא יחוך הגמי או הבגד בין בשרו לכלי בשעת העבודה".

הרמב"ם הביא את הדין כלשון הסוגיה בלישנא בתרא, לפיה מדובר בחציצה, ופסק כר' יהודה בריה דר' חייא, שאף צלצול קטן חוצץ⁵. מאיזכור החציצה נראה שפירש שהדיון על בגד שלא

⁴ בגמ' בפסחים (נז,א) וכריתות (כח,ב) מסופר על הכהן הגדול יששכר איש כפר ברקאי, שהיה כורך ידיו במשי בשעת העבודה ובכך "מחלל קדשי שמים" (בכריתות: "מבזה"). רש"י בפסחים מפרש שהאיסור בדבר הוא מחמת החציצה בין ידו לעבודה, וגם משום שיש בכך בזיון קדשים. בבאר שבע בכריתות הוסיף גם שיש בכך ייתור בגדים (ועיין ערוך לנר בכריתות שם, ושו"ת פנים מאירות ח"ב סי' נח). אפשר שרש"י נמנע מלפרש כך, כדי שבריייתא זו לא תיקשה לשיטת ר' יוחנן בלישנא קמא, הסובר שאין ייתור בגדים אלא במקום בגדים. אפשרות אחרת: "כריך ידיה" אינו לבישה ממש, אלא עטיפת ידיו בבד ללא קשירה (בניגוד ל"כורך עליה גמ"י), ואין זו לבישה.

⁵ וכן פסקו הסמ"ג (עשה קעג) והמאירי (ערובין שם). בכסף משנה כתב שהטעם משום שרבא סובר כמותו. הדברים אינם ברורים, שהרי אין ראיה שרבא סובר כך, והגמ' רק אומרת שאין הכרח שהוא חולק עליו (שפת אמת)! בליקוטי הלכות כתב טעם אחר, שהרמב"ם סובר שר' יהודה בריה דר' חייא היה גדול מר' יוחנן. אף טעם זה תמוה, שכן אמנם בגילו היה כנראה גדול יותר, ומצינו שחזקיה, אחיו של ר' יהודה, נחשב כרבו של ר' יוחנן, אבל קשה לומר כן על ר' יהודה, שמאמריו בהלכה מועטים ביותר. ניתן להציע שני טעמים אחרים להכרעה זו: א. מכך שהגמ' טורחת ליישב את רבא כר' יהודה בריה דר' חייא משמע שלדעתה הלכה כמותו. ב. לפי לישנא קמא ר' יוחנן לא חולק על ר' יהודה בריה דר' חייא בעניין זה של צלצול קטן, אלא בשאלה הכללית של ייתור בגדים שלא במקום בגדים, ובוזה רבא מכריע כר' יהודה, ואילו בעניין הצלצול אין הוכחה שרבא חולק עליו. לפיכך, יש לסמוך על לישנא קמא בנקודה זו שיש עדיפות לדעת ר' יהודה.

בפירוש המשנה בערובין (י,יד) משמע שהרמב"ם פסק כר' יוחנן, שכתב: "ודיברו בהווה, שהגמי מועיל למכה, ויש לו לקשרו במטלית ולעבוד ולא יפסל לעבודה מחמת חוספת אותה המטלית, ובתנאי שלא יהא חוצץ בין בשר ידו לבין

במקום בגדים נאמר בכהן האוחז במזרק, ורק עליו נאמר שבגד בן ג' אצבעות חוצץ. לפי זה, לדעת הרמב"ם לא נאמר איסור ייתור בגדים שלא במקום בגדים (שו"ת הרשב"א ח"ה סי' יב). אולם דברי הרמב"ם נראים כסתירה פנימית: בתחילה כתב שבגד פחות מג' אינו חוצץ, ולבסוף, לגבי כהן שלקה באצבעו, כתב שחוצץ! והראב"ד על אתר השיגו: "דבריו סותרים זה את זה, הלא אמר שלא במקום בגדים פחות משלש אינו חוצץ בין היד לכלי, וכן הוא בעירובין ובזבחים". לפיכך פירשו נושאי כליו (ר"י קורקוס וכסף משנה וקרית ספר), שדעת הרמב"ם כרש"י, ו"חוצץ" שנקט - לאו דווקא, והכוונה לייתור בגדים, וכלשונו לגבי צלצול: "הרי זה פוסל". וכן פירש זאת המאירי (ערובין קג,ב), שהעתיק לשון הרמב"ם והוסיף עליה מילים אלו: "כל שאינו בגד בפני עצמו, כל שאינו במקום בגדים, כגון על אצבעו או על עקבו - אינו חוצץ אלא בג' אצבעות... ולא משום חציצה לבד, שאם כן שלא במקום עבודה מיהא מותר, אלא משום ייתור בגדים, ולא תפשה בגמרא בלשון חציצה אלא אשגר לישנא הוא". ראה להבנה זו ברמב"ם מפירושו למשנה (זבחים ב,א), שם כתב: "ודע כי כשם שמחוסר בגדים פסול - כך יתר בגדים פסול, ואפילו הוסיף כל שהוא בלבושו".

הגרי"ז (בחיידושי כאן) מסביר את הרמב"ם באופן דומה מבחינה מעשית, אף כי שונה מהותית: דברי הרמב"ם כפשוטם, שיש כאן עניין של חציצה, אבל אין כוונתו לחציצה בין הכלי לעבודה, שאותה הזכיר רק בסיפא, אלא הלכה זו נמשכת אחר ה' ו, בה כתב: "נאמר בבגדי כהונה 'על בשרו... ולבשם', מלמד שלא יהיה דבר חוצץ בין בשרו לבגדים", וגם בה' ז פירט את הלכותיה של חציצה זו. מתחדש כאן, שגם בגד שלא במקום הבגדים - הרי הוא כעין חציצה בין בשרו לבגדים, כי מ"על בשרו... ולבשם" למדנו שלא תהיה לבישה נוספת על גבי בשרו. נראה, אפוא, שגם ה' ח עוסקת בסוג זה של חציצה, וכוונת הרמב"ם לחלק כך: כאשר יש חציצה בין בשרו לבגד, או בין בשרו לכלי - אפילו נימה אחת חוצצת (כלשונו בה' ו: "אפילו נימה אחת, אם היתה בין בשרו לבגד - הרי זו חציצה ועבודתו פסולה"). ואילו כאשר החציצה איננה במקום הבגדים - הרי היא חוצצת רק בשיעור ג' אצבעות. נמצא שאף לדעת הרמב"ם אסור להוסיף בגד שלא במקום בגדים, אבל אין זה מדין "ייתור בגדים" אלא מדין "חציצה".

המזרק". נקט כ' יוחנן, שהמשנה הזכירה גמי משום שמסי, ולא שלל צלצול קטן. אם כי, אפשר שהמילה "מטלית", שניתן לתרגמה כ"סמרטוט", באה לשלול בגד חשוב (מפי הרב יצחק שילת שליט"א).

⁶ בספר 'דבר משה' (זבחים ח"ב עמ' קכג) הסביר זאת כך: אדם הלובש בגד, כגון כתונת, מניח אותו על חלק מסוים מגופו, אבל הלישה מתייחסת לכולו, והרי זה נקרא שהאדם בכללותו לובש בגד זה, וכביכול כל גופו מכוסה בו. כאשר יש באצבעו בגד אחר, כשיעור בגד, ואצבעו לבושה בו - לבישה זו מבטלת מאצבעו את השייכות ללבישת הכתונת, והרי זה כעין חציצה. על פי דבריו ניתן להסביר את הדקדוק מן הפסוק: אימתי יחשבו הבגדים כנמצאים "על בשרו" ללא חציצה? כאשר "ולבשם" - אותם בלבד.

⁷ הבנה זו ברמב"ם, שתוספת בגד שלא במקום בגדים היא חציצה ולא ייתור בגדים, מופיעה בעוד אחרונים, והציעו כמה השלכות מהבנה זו: א. בקרן אורה כתב שיש לכך השלכה לגבי חיוב מיתה, משום שייתור בגדים דינו כמחוסר בגדים, החייב מיתה (על כך עיין לעיל מערכה כו), ואילו חציצה בין בשרו לבגדו לדעתו אינה מחשיבה את הכהן כמחוסר בגדים, ואין בה חיוב מיתה (לדיון על כך עיין להלן מערכה לג). ב. הנצי"ב בחידושי (מרומי שדה יח,א) סובר שמכיוון שאין זה ייתור בגדים, אלא חציצה, איסורה נאמר דווקא באצבעו או בעקבו, כלשון הרמב"ם, אך לא בפניו ובראשו, פרט למקום המצנפת (לא מוסבר בדבריו הטעם לחילוק זה). בכך הסביר את ההיתר להניח תפילין, ראה להלן. ג. בתשובת הנצי"ב (שו"ת משיב דבר ח"ב סי' צט) נראה שהבחין אחרת בין הדברים, שמכיוון שזהו איסור חציצה ולא ייתור בגדים - הוא נאמר על בגד הנוגע בגוף הכהן דווקא, ומותר ללבוש בגד של חול על בגדי הכהונה כשאינו נוגע בבשרו (לשונו): "דייק רבינו וכתב כרך על בשרו בגד כו', משמע על בגדיו לית לן בה, והיינו משום

שיטת הראב"ד: שלא במקום בגדים - מותר לכרוך גם בגד חשוב

כאמור, הראב"ד משיג על הרמב"ם: "הלא אמר שלא במקום בגדים פחות משלש אינו חוצץ בין היד לכלי, וכן הוא בעירובין ובזבחים". ממילות הסיום מתברר שהראב"ד מפרש את לישנא בתרא כפשטות לשונה, שהדיון על הלכות חציצה בין היד לכלי בלבד⁸. ממילא משתמע, שלפי לישנא זו אין חשש ייתור בגדים בכריכת צלצול קטן על אצבעו, ואף לא בבגד של שלש על שלש. ניתן להבין זאת בשתי אפשרויות: א. ייתור בגדים נאמר רק במקום בגדים, כדברי ר' יוחנן בלישנא קמא (כן כתב בשו"ת הרשב"א ח"ה סי' יב בדעת הרמב"ם והראב"ד). ב. ייתור בגדים נאמר רק בבגד של קודש, וזאת אפילו שלא במקום בגדים, אבל בגד של חול מותר, ובכל מקום (עיי' מרומי שדה יח, א)⁹.

הנחת תפילין - האם היא ייתור בגדים?

הנחת התפילין במקדש נדונה בסוגיה מצדדים שונים, האם היא מחויבת (ראה להלן מערכה לד) והאם היא אפשרית. ר' זירא התלבט האם תפילין חוצצות, והגמ' מבארת שהספק הוא האם מצוה שבגופו חוצצת. עוד אומרת הגמ', שלפי הדעה שבלילה אין מצוה להניח תפילין - הדבר ברור שתפילין חוצצות אף ביום. ר' אמי פשט את הספק, שתפילין חוצצות. הגמ' מקשה עליו מברייתא האומרת שתפילין אינן חוצצות, ומסיקה שיש לחלק בין תפילין של יד לשל ראש: תש"י אסורות משום "ילבש על בשרו" - שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין בשרו, ואילו תש"ר מותרות, משום שיש מקום בראש למצנפת ולתפילין (ראה מערכה לה).

רש"י מפרש את ספקו של ר' זירא: "מהו שיחוצו - למיהוי ייתור בגדים". פירוש לפירושו: אין ספק שתפילין מהוות חציצה בין גוף הכהן לבגדיו, והספק הוא רק באשר להנחת תפילין באופן שאין בו חציצה (דהיינו תפילין של ראש, כפי שמבארת הגמ' לבסוף), האם גם זה אסור, כשם שאסור ללבוש בגד נוסף על בגדי הכהונה. נראה שרש"י בחר לפרש כך, משום שלא מסתבר כלל ש"מצוה דגופיה" נחשבת כבשרו ואינה חוצצת, ופשוט שבטבילה במקוה, למשל, תפילין חוצצות. לפיכך יש לומר, שהסברה ש"אינן חוצצות" היינו שאין זה ייתור בגדים (דם זבחים)¹⁰. מדרשת הגמ' מ"שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין בשרו" ברור שהחילוק במסקנה בין תש"י לתש"ר נובע מהלכות חציצה ממש, שבתש"י יש חציצה בין גוף הכהן לבגדו ובתש"ר אין חציצה, וכך פירש

חציצה"). אולם מדבריו שם על תפילין ועל מעשהו של יששכר איש כפר ברקאי (ראה לעיל הערה 4) נראה שהתיר להוסיף בגד גם על גופו, ואפילו על ידיו, וצ"ב.

ביאורים נוספים לפסקי הרמב"ם, הנוגעים להלכות חציצה ולא להלכות ייתור בגדים, יובאו במערכה הבאה.

⁸ לדעתו צריך לחלק בין שני מיני חציצה: בחציצה בין בשרו לבגד - אפילו נימה אחת חוצצת, כדברי רבא, ואילו בחציצה בין ידו לכלי - רק ג' על ג' חוצץ, וראה טעם לדבר במערכה הבאה.

⁹ כך שיטת רבי חנינא בירושלמי (עירובין פ"י ה"ג), שם נאמר שלדעתו האיסור נאמר רק בבגדי קודש, ומאידך, שאסור להלביש אבנט נוסף על אצבעו.

¹⁰ נראה שלדעת רש"י, דברי ר' אמי: "תלמוד ערוך הוא בידיו: תפילין חוצצות" פירושם, שיש בהם ייתור בגדים (ואם לא כן, לא מובנת תגובתו לספקו של ר' זירא, שהרי גם ר' זירא מודה שחוצצות), והגמ' בהמשך סותרת את דבריו, ומוכיחה שאין זה ייתור בגדים. לפי זה, התירוץ "לא קשיא" אין פירושו שלא קשה על ר' אמי, אלא שאין סתירה בין הברייתות.

גם רש"י (ד"ה דיד). נמצא, שעל פי המסקנה ספקו של ר' זירא על ייתור בגדים נפשט לקולא, שאין בתפילין כל חשש ייתור בגדים.

תוס' (ד"ה תפילין) תמהים על פירוש רש"י לספקו של ר' זירא, שכן ר' אמי פשט, כאמור, שתפילין חוצצות, ולפי פירוש רש"י יוצא שר' אמי הכריע שהתפילין הם ייתור בגדים, והרי משמע שהחילוק בהמשך הסוגיה בין תש"י לתש"ר בא ליישב את דבריו, ומה ההבדל בין תש"י לתש"ר לעניין ייתור בגדים?¹¹ לפיכך פירשו תוס', שמלכתחילה אין ספק שתפילין אינם ייתור בגדים, והספק הוא רק האם הן חוצצות.¹²

מדוע התפילין אינן "ייתור בגדים"? כמה טעמים נאמרו בדבר :

א. רש"י בסוף הסוגיה (ד"ה ששם) כותב: "דלאו בגד הוא". לא כתב את הטעם "מצוה דגופיה", למרות שלדעתו שיקול זה הוזכר לעיל לעניין ייתור בגדים, וכנראה רצה לתת טעם המתאים גם לדעה שלילה אינו זמן תפילין (עיין בקרן אורה). נראה שכוונתו שבגד העשוי עור אינו בכלל "בגד", כשם שמצאנו שעור פטור מציצית.¹³

במרומי שדה (יח,א) תמה על טעמו של רש"י, שכן לעניין הוצאה מרשות לרשות בשבת מצינו (בשבת סא,א) שהנחת תפילין נחשבת "דרך מלבוש", אם כן הרי זה בגד! נראה שיש לחלק בין הדברים: בשבת "דרך מלבוש" מנוגדת ל"דרך משאוי", ולכן גם דבר שאינו בגד נחשב כ"מלבוש", כל שהוא נצרך לגוף האדם. לעומת זאת בנדון דידן האיסור הוא להוסיף על בגדי הכהונה, ואיסור זה נאמר רק בבגד ממש, כעין בגדי הכהונה.¹⁴ ראינו לדבר מן הדעה שיתור בגדים נאמר רק בבגד ג' על ג', ולא בצלצול קטן, והרי פשוט שמותר לצאת לרשות הרבים בצלצול!

ב. תוס' (ד"ה תפילין) כותבים, שעל פי הדעה לעיל שלא אמרו ייתור בגדים אלא במקום בגדים הדבר מובן, שכן תפילין של ראש אינם במקום הבגד. כך כותב גם הרשב"א (בשו"ת, ח"ה סי' יב) כטעם עיקרי להיתר התפילין (וכפירושו הנ"ל לדעת הרמב"ם והראב"ד).

ג. טעם נוסף כתב הרשב"א: רוחב התפילין אצבעיים בלבד (עיין תוס' מנחות לה,א ד"ה שין), פחות משיעור ג' אצבעות. וגם למי שהחמיר בצלצול קטן, מפני חשיבותו, התפילין פחות חשובות בתורת בגד, כי חובה להסירן בשינה או בבית הכסא, והאדם אינו מבטלן במקומן בקביעות.¹⁵

¹¹ אמנם יתכן הדבר לשיטה לעיל שיתור בגדים נאמר רק במקום בגדים, אבל מהפסוקים בגמ' מוכח שהחילוק בין תש"י לתש"ר נובע מחציצה, כנ"ל.

¹² כיצד יסבירו את השיקול "מצוה דגופיה לא חייץ"? אפשר שאין הכוונה שהתפילין בטלות לגוף, אלא שמכיוון שיש מצוה להניח תפילין - מסתבר שהמצוה על הכהנים ללבוש בגדי כהונה באה כתוספת לתפילין, וכך היא צורת לבשתם של בגדי הכהונה. אך לדעה שבבגדיה אין תפילין, מוכח שלא זוהי צורת לבשתם של בגדי הכהונה, ולכן גם ביום חוצצות.

¹³ כן כתב במקדש דוד סי' לו,א בדעת תוס' (ד"ה תפילין), שנקטו בפשטות שבתפילין אין שאלה של ייתור בגדים, אלא רק של חציצה (ובדעת רש"י כתב אחרת, על פי פירושו לספק של ר' זירא, אבל ניתן לומר זאת לדעת רש"י במסקנה).

¹⁴ אמנם במרומי שדה העיר, שבין בגדי הכהונה מצאנו גם ציץ, שאינו בגד אלא תכשיט. אך באמת משמע מרש"י (פסחים עז,א ד"ה שאינו על מצחו) שאין ייתור בגדים בלבישת הציץ, שכתב שהכהן הגדול ביום הכיפורים אינו יכול להיכנס עמו לקדש הקדשים משום "אין קטגור נעשה סגור"; ועיין במקדש דוד (סי' לו,א).

¹⁵ ברור שבבגד בשיעור ג' אצבעות אין חילוק בזה, והרי מפורש שהלבוש שני אבנטים עבודתו פסולה, אף על פי שגם בגדי כהונה אינם בשימוש בשעת שינה, והאבנט שהוא כלאים גם אינו משמש אלא בשעת העבודה (עיין יומא סט,א, ובהרחבה בשערי היכל למסכת יומא, מערכה קעא). נראה, אם כן, שרק בבגד קטן חידש הרשב"א שחשיבותו תלויה גם בקביעותו. ומכל מקום קשה: וכי צלצול שעל אצבעו דרכו לבטלו לעולם? הרי לא הניחו אלא משום המכה שבאצבעו!

ד. במרומי שדה (יח,א) נימק זאת בכך שהתפילין אינם הקדש, ודין ייתור בגדים נאמר, לדעתו, בבגדי קודש בלבד (ראה לעיל מערכה כו).

#תמונה 255

סיכום

על פי לישנא קמא בסוגיה נחלקו אמוראים האם איסור ייתור בגדים נאמר גם שלא במקום בגדים, כגון על כף היד. על פי לישנא בתרא, לפירוש רש"י, הכל מודים לאיסור זה, ונחלקו רק בשיעורו, האם בגד חשוב וקטן מג' אצבעות על ג' אצבעות אף הוא נאסר. שיטת הראב"ד, שעל פי לישנא בתרא מותר לכרוך בגד על אצבעו של הכהן (כשארין בכך חציצה בינו לבין המזרק), משום שאין זה מקום בגדים (רשב"א) או משום שאינו בגד של קודש (מרומי שדה). בשיטת הרמב"ם נחלקו מפרשיו: יש אומרים שדעתו כרש"י (כסף משנה ועוד), ויש אומרים שדעתו כראב"ד, שאין איסור ייתור בגדים שלא במקום בגדים (רשב"א). מכל מקום, נראה שלדעתו יש בכך עניין של חציצה (למרות שבפועל הבגד אינו בין בשרו לבגדי הכהונה או בין ידו למזרק!), ודנו האחרונים בהשלכות מהגדרה מחודשת זו.

הנחת תפילין של ראש מותרת לכהנים, ואין בכך משום ייתור בגדים, מכמה טעמים: התפילין אינם בגד (רש"י); הם אינם במקום בגדים (רשב"א); שיעורם קטן, ואינם חשובים כבגד חשוב (רשב"א); הם אינם הקדש (מרומי שדה). בגמ' הוזכר טעם נוסף, שהתפילין הם מצוה, אבל למסקנת הגמ' טעם זה אינו מספיק.

מדיון זה ניתן ללמוד גם על שאלה שעשויה להתעורר בימינו: האם מותר לכהן לעבוד במקדש כשהוא מרכיב משקפיים, או עדשות מגע? על פי כל הטעמים הנ"ל - הדבר מותר.